

Становище

от доц. д-р **Валентина Димитрова Шарланова**,
Тракийски университет - Стара Загора, Педагогически факултет,
катедра „Педагогически и социални науки“

относно дисертационен труд
на тема **“Професионално и кариерно ориентиране на юноши в неформална
образователна среда“**

за придобиване на научна и образователната и научна степен „доктор“ по
професионално направление 1.2. Педагогика (Кариерно образование)

Автор на дисертационния труд: Елена Славчева Димитрова
Научен ръководител: доц. д-р Илияна Огнянова Петкова

Представените документи за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ отговарят на изискванията на ЗРАС в Р България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав в Софийски университет „Климент Охридски“.

1. Актуалност на тематиката и познаване на проблема

Избраният изследователски проблем е безспорно много актуален. В началото на XXI век, в условията на динамични промени, глобализация на света, общ пазар на труда, бурно развитие на технологиите, необходимостта от професионално и кариерно ориентиране и преориентиране налага вземане на мерки в областта на политиките, теориите и практиките. Съвременното формално образование предлага възможности. Все още неизследвани и неизползвани, по достатъчно осъзнат и целенасочен начин, остават възможностите на неформалното образование. В този смисъл настоящото дисертационно изследване е актуално и значимо. Към него авторката подхожда отговорно и ангажирано.

Във връзка с нейното познаване на проблема, могат да се посочат доказателства. От приложената автобиография се вижда, че Елена Димитрова има сериозна академична

подготовка по темата на дисертационния труд, т.е. в областта на неформалното образование, професионалното и кариерното ориентиране. Тя е бакалавър и магистър по педагогика, магистър по психология. Завършила е бакалавърската програма „Неформално образование”, профил „Професионално ориентиране и консултиране”, магистърска програма „Детско-юношеска и училищна психология”. Тя е сертифициран кариерен консултант по американската програма GCDF (Global Career Development Facilitator). Впечатляват допълнителните квалификации (свързани с изследователски инструментариум), участието в научни проекти на Софийски университет и редица международни дейности. От текста на дисертационния труд проличава силна ангажираност към изследвания проблем и мотивация за работа. Всичко това предполага познаване на традициите и съвременните тенденции в изследваните области.

2. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите в него

Представеният дисертационен труд включва 174 страници основен текст, 13 страници библиография с 278 заглавия (бел. някои заглавия се повтарят) и 21 страници с 4 приложения. Той е структуриран в увод, четири глави, изводи и научни приноси на дисертационния труд, заключение, библиография и приложения.

В *Увода* авторката сама обосновава актуалността на проблема за професионалното и кариерно ориентиране в неформална образователна среда. Коректно са представени основните параметри на концепцията на изследването – обект, предмет, цел, задачи, хипотеза. Посочени са някои ограничения на изследването. Липсва описание на реално използваните методи на педагогическо изследване като анализ на научна литература, синтез, наблюдение, моделиране. Във втора глава е посочен анкетният метод и статистически методи за обработка на данни, а в автореферата се отразява използването и на общонаучните методи анализ, синтез, сравнение.

Теоретичните основи на изследвания проблем са представени в *първа глава „Неформално образование, професионално и кариерно ориентиране – теоретични фокуси“*. В четири параграфа се представят и интерпретират широк обхват от схващания за неформално образование, кариера и кариерно развитие, професионално и кариерно ориентиране, професионално самоопределение. В третия параграф „Влияние на образователните дейности, реализирани в неформалната образователна среда върху юношеския избор на професия“ основно се обсъждат постановки за професионалното самоопределение и накрая без достатъчна логическа обусловеност е направен извод

относно неформалната образователна среда, поради, което смятам, че заглавието може да бъде обмислено в съответствие със съдържанието на параграфа.

Втората глава е посветена на експерименталните основи на изследването. Озаглавена е „**Методология и дизайн на емпиричното изследване**“. Както в увода и тук се излагат основните параметри на концепцията на дисертационното изследване и основните допускания, на които се основава емпиричното изследване. Специално внимание се отделя на разработването на изследователския инструментариум, съставен от четири анкетни карти за основните групи изследвани лица – юноши, специалисти от институции за неформално образование, родители и кариерни консултанти. Първите три инструмента са разработени на базата на адаптиране на инструментариум създаден в Националния институт по образованието. (В дисертацията няма цитиране или приложение на използвания източник, така че да може да се проследи промяната и адаптирането на инструментите.) Четвъртият инструмент е авторски и е разработен за целите на дисертационното изследване да се проучи мнението на кариерни консултанти от всички области на България.

В **трета глава „Неформална образователна среда, професионално и кариерно ориентиране: емпирични резултати“** е направен анализ на резултатите от проведеното анкетно проучване с четирите целеви групи. От изложението проличава умението на авторката да интерпретира прецизно резултатите и да прави обосновани изводи и обобщения.

Дисертационният труд съдържа ценен изследователски продукт - **Модел за професионално и кариерно ориентиране на юноши в неформална образователна среда**. Представен е в **четвърта глава**. Моделът е разработен на базата на резултатите от теоретичния анализ и резултатите от проведеното емпирично изследване.

Важни **достойнства на Модела** са неговите:

- **синергитичен подход** - взаимодействието в системата се осъществява в единство; синергия между юноши, родители, кариерни консултанти, специалисти в неформална образователна среда на три равнища – законодателно, институционално и научно;
- **интегриране на услугите по професионално и кариерно ориентиране в неформална образователна среда** – с помощта на специалисти по неформално образование, кариерни консултанти и родители;
- **осъзнаване на резултатите от дейността** – юношите осъзнават развитите умения;

- *отвореност и гъвкавост* – в него могат да се внасят промени в зависимост от опита на специалистите по неформално образование и кариерните консултанти, резултати от други изследвания и др.;
- *широка приложимост* - може да се използва във всички институции за неформално образование;
- *възможност за развитие и усъвършенстване* - на базата на резултатите от прилагането му в практиката.

Основните **научни приноси** на дисертационния труд могат да се очертаят по следния начин:

- *Систематизирани* са съвременни и „традиционни“ *схващания* за професионално ориентиране, кариера, кариерно развитие, кариерно ориентиране, професионално самоопределение, неформално образование. Дефинирано е понятието „неформална образователна среда“.
- Разработен е *Модел* за професионално и кариерно ориентиране на юноши в неформална образователна среда. Реализира се чрез система от подходи – системно-комплексен, системно-синергитичен, диференциран, личностно-ориентиран.
- Разработен е *изследователски инструментариум*: анкетни карти за юноши, специалисти по неформално образование и родители за проучване на влиянието на неформалните образователни услуги върху избора на професия от юношите (чрез адаптиране и обогатяване на съществуващ инструментариум) и авторска анкетна карта за експертна оценка от кариерни консултанти.

3. Преценка на автореферата, публикациите

Авторефератът като цяло отговаря на изискванията за такъв вид разработка да отразява адекватно съдържанието на дисертационния труд. Авторът представя четири публикации, свързани с темата на дисертационния труд. Две от тях са публикувани в сборници с научни доклади, една в сборник с материали от научно-практическа конференция в Русия и една в научно-методическото списание „Предучилищно и училищно образование“.

4. Бележки и препоръки

Към дисертационния труд имам някои бележки/ препоръки с оглед бъдеща изследователска и публикационна дейност – прецизиране на цитирането (като се използва само един стандарт, например АРА); прецизиране на представянето на

използваната литература, заглавията на параграфи от съдържанието и приложенията (Например, „3.4. Анализ на данните от експертната оценка на кариерните консултанти от изследваните 27 областни кариерни центрове в България“.); по-широко използване на графично представяне на резултатите от изследването; отстраняване на допуснати „технически“ грешки - повторения на думи и грешки в текстообработката, както и спазване на правилата за използване на пълен член в българския език.

Препоръката ми - в бъдеще Елена Димитрова би могла да насочи своите усилия към развитие на Модела за професионално и кариерно ориентиране на юноши в неформална образователна среда като се приложи компетентностен подход на базата на проучване на международен опит за изграждане на компетентностни рамки от САЩ, Канада, Австралия и Великобритания. Така биха се очертали очакваните резултати от дейността на специалистите по неформално образование, кариерните консултанти и родителите на юношите. Смятам, че Елена Димитрова има потенциала и реално би могла да стане активен фактор за подготовка на специалисти по неформално образование по посока професионално и кариерно ориентиране на юношите, с които работят в неформална образователна среда.

5. Заключение

Дисертационният труд на тема “Професионално и кариерно ориентиране на юноши в неформална образователна среда“ на Елена Славчева Димитрова отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилника за развитие на академичния състав в СУ „Климент Охридски“.

В заключение, като имам пред вид достойнствата и научните приноси на дисертационното изследване, изразявам положителната си оценка за дисертационния труд. Убедено предлагам на Уважаемото научно жури да присъди на **Елена Славчева Димитрова** образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика (Кариерно образование).

14.02.2018.

гр. Стара Загора

Изготвил становището:

(доц. д-р Валентина Шарланова)